ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 10, številka 1-2, maj 2006 · ISSN 1408-2969

RECENZIJI

Vojko Strahovnik

Recenzija: Terry Horgan in Mark Timmons (ur.): Metaethics after Moore

Citiranje: Vojko Strahovnik, »Recenzija: Terry Horgan in Mark Timmons (ur.): Metaethics after Moore«, *Analiza: časopis za kritično misel* 10, št. 1-2 (2006): 152–158.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Terry Horgan in Mark Timmons (ur.)

recenziral Vojko Strahovnik

METAETHICS AFTER MOORE

Clarendon Press, Oxford 2006 (397 str.)

G. E. Moore je nedvomno utemeljitelj metaetike oziroma sodobne moralne teorije in izid njegove *Principie Ethice* leta 1903 je razprl široko polje razprav, ki znotraj metaetike vztrajajo še danes. Pomemben del Moorove dediščine moralni filozofiji dvajsetega stoletja je zagotovo v jasni oddeljenosti metaetičnih vprašanj, tj. vprašanj drugega reda (prvenstveno o metafiziki, semantiki in epistemologiji moralne misli in moralnih pojmov), od normativnih oziroma vsebinskih vprašanj etike (o dobrem in slabem, o moralno pravilnem in napačnem, o vrlinah in srečnem življenju ipd.). Vprašanja drugega reda so za Moora zadevala predvsem semantične in metafizične probleme, vezane na moralne pojme (pri čemer je sam dajal prednost pojmu dobrega pred moralno pravilnim), medtem ko so vprašanja prvega reda vprašanja po tem, katere stvari v svetu posedujejo lastnosti, na katere se s temi pojmi nanašamo. Kljub izpostavljeni neodvisnosti med obema področjema pa Moore ni povsem odpravil pomembnosti povezav med njima. Nemalo avtorjev je svoja metaetična stališča gradilo bodisi na temeljih *Principie* ali pa kot njeno nasprotje, pri čemer pa so, vzeto v širšem smislu, skoraj brez izjeme sledili Moorovi metodologiji.

Zbornik *Metaethics after Moore* prinaša bogat zbir šestnajstih metaetičnih refleksij pomembnih sodobnih avtorjev, ki se na takšen ali drugačen način po več kot sto letih od izida *Principie* obračajo nazaj k Moorovi misli. Tematsko skrbno izbrani in urejeni prispevki zaobsegajo štiri temeljna področja oziroma vprašanja znotraj metaetike, in sicer vprašanja predmeta etike, semantiko moralnih pojmov, moralno metafiziko in moralno spoznavno teorijo. Najprej bom poskušal v grobih obrisih podati nekatere trende v sodobni metaetični misli, kot je prisotna v zborniku, čemur bo sledilo nekoliko podrobnejše seznanjenje z vsebino določenih člankov.

Na nekatere nove težnje v metaetični filozofski misli opozorita že urednika zbornika, Terry Horgan in Mark Timmons, ki v uvodu spregovorita o “razširitvi” metaetike. Metaetika je razširitev doživela v trojnem smislu: (i) razširitev v njeni metodologiji; (ii) razširitev njenega splošno filozofskega pomena; (iii) razširitev polja možnih metaetičnih stališč, (str. 10-11 – vse navedbe strani se nanašajo na zbornik) Presegla je ozko nalogo pojmovne, *a priori* analize in iskanja definicij (pogosto v okvirih nujnih in zadostnih pogojev) moralnih terminov in pomena ter vloge moralnih sodb, hkrati pa se je tesneje povezala s paleto ostalih filozofskih področij, kot so, na primer, filozofija duha, spoznavna teorija, filozofija znanosti, filozofija jezika in teorija racionalnosti. V zvezi s tem so vzniknila tudi nekatera nova metaetična stališča, ki so prav tako predstavljena v zborniku (kognitivnistični ekspresionizem (Horgan in Timmons), partikularizem (Dancy)),

in bila obogatena ter ponovno oživljena nekatera stara (na primer zmerni intuicionizem (Audi) in ekspresivizem, ki vključuje pragmatično teorijo resnice za moralne sodbe (Barker)).

Poleg omenjenih razširitvenih teženj metaetike je zaznati tudi nekatere druge vsebinske premike v metaetiki. Eden najpomembnejših je vsekakor premik k normativnosti kot posebnem področju filozofskega proučevanja, ki ni nujno vezano zgolj na etiko, ampak sega tudi v semantiko, epistemologijo, estetiko itd. Po drugi strani je opazna ponovna navezava normativnih etičnih vprašanj na sama metaetična izhodišča. Obeh omenjenih tez se v zborniku dotakne tudi Stephen Darwall v članku "Kako naj bi bila etika povezana s (preostalo) filozofijo?". V njem trdi, da je osrednji pojem filozofske etike pojem normativnega razloga "Osrednja ideja, ki je vsebovana v vseh etičnih pojmih, ni ideja intrinzične vrednosti, ampak normativnosti – temeljnega pojma, ki ga predstavlja beseda 'naj'." (str. 28) Prav zaradi te normativne narave moralnih pojmov ne moremo reducirati na nemoralne pojme. Torej gre pri naturalistični zmoti za vrzel med normativnim in nenormativnim, in prav ta slednja vrzel je ta, ki pušča "odprto" vprašanje odprto. Vprašanja normativnosti pa so vezana tako na področje normativne etike kot tudi metaetike, zato mora po Darwallu vsaka uspešna filozofska etika zopet zbližati oboje področij, za kateri se je večji del dvajsetega stoletja zdelo, da sta povsem neodvisni.

Področja normativnosti se v članku "Normativne lastnosti" loti tudi Allan Gibbard. Metaetika naj bi po njegovem mnenju posegla v dve smeri: (i) v smer metateorije normativnosti, ki se naj bi ukvarjala s "sfero razlogov", tj. sfero, ki se tiče upravičenja in najstev, ki pa niso nujno zgolj v domeni morale, temveč jih srečamo, na primer, tudi pri razlogih za prepričanje, pri razlogih za (čustvene) naravnanosti in pri vprašanjih pomena; (ii) v smer specifičnega področja etike, tj. v smer iskanja specifik moralne normativnosti znotraj normativnosti, gledane v celoti, (str. 321-322) Gibbard gradi svoje stališče na ločnici med pojmi in lastnostmi. Moore je ustrezno razlikoval med moralnimi in naturalističnimi pojmi, a je bil v zmoti glede dveh soustreznih vrst lastnosti. (Tako kot lahko, na primer, pojma vode in H_2O označujeta eno in isto lastnost, lahko analogno razlikujemo med pojmoma dobrega in prijetnega, pa vendar lahko pojem dobrega označuje naravno lastnost.) Normativni in moralni pojmi označujejo naravne lastnosti. Gibbard nato uvede svojo tezo naravne konstitucije: "Določena naravna lastnost (široko pojmovana) konstituira to, kar naj bi nekdo storil (kar mora nekdo storiti)." (str. 324) Najstvene sodbe so vezane na dejavnost načrtovanja, saj lahko najbolje razumemo besedo "naj" prav v odnosu do tega, kaj pomeni, če rečemo ali smo prepričani, da bi moral nekdo nekaj storiti. To slednje pa za Gibbarda vključuje načrtovanje, določen načrt pa je nekaj, o čemer se lahko strinjamo ali pa ne strinjamo. In vsak "načrtovalec" bo moral pristati na omenjeno tezo naravne konstitucije (preko lastnosti, ki bi zajemala t.i. supernačrt: "V okoliščinah O, stori D_b v O,» stori D_2 ..."). Paul Bloomfield se v članku "Odpiranje vprašanj, sledenje pravilom" prav tako osredinja na enotnost normativnega. Združiti poskuša različne vidike Moorovega argumenta odprtega vprašanja in ga navezati na Wittgenstinove misli o sledenju pravilu(-om).

Zagovarja enotnost normativnosti in trdi, da moralna normativnost, ki leži v podlagi odprtega vprašanja, ni različna od drugih vrst normativnosti. "Vprašanja 'Kako naj uporabil tole besedo?', 'V kaj naj bom v takšni situaciji prepričan?' in 'Kaj bi moral sedajle storiti?' izhajajo iz področij semantike, spoznavne teorije in etike, toda v njihovem temelju ležeč problem normativnosti je enak pri vseh: kako lahko značilnosti sveta vzpostavijo pogoje, pod katerimi je smiselno reči, da so načini, po katerih bi morali ravnati (ki zadevajo naša dejanja, govor in prepričanja), in načini, ki jim ne bi smeli slediti?" (str. 171) S tem moralni izrazi niso nič bolj obloženi s problemi kot drugi normativni izrazi. Na omenjeni problem normativnosti sta vezana tako Moorov argument odprtega vprašanja kot Wittgensteinove misli o sledenju pravilu (pri čemer pa sta slednja oddeljena od naturalistične zmote ter paradoksa analize v primeru prvega in privatnim jezikom in teoriji družinskih podobnosti v primeru drugega). Avtor opozori tudi na mnoge podobnosti med Moorovim pojmom "intuicij" in Wittgensteinovim "zapopadenjem pravila". Za Bloomfielda tako ostaja osrednje metaetično vprašanje vprašanje normativnosti, katerega del je razkril že Moore preko problemov sledenja semantičnim pravilom za moralne izraze, njegovega temelja pa se je dotaknil Wittgenstein, ki je pokazal na problematičnost same ideje sledenja pravilu, (str. 188)

Jonathan Dancy v prispevku "Kakšna je vloga razlogov?" predstavi svoje pojmovanje t.i. prispevnih *[contributory]* razlogov (kot razlogov za dejanja), ki leži v osredju njegovega moralnega partikularizma, kot ga je predstavil v knjigi *Etika brez načel* (2004). Prispevni razlog je razlog, katerega prisotnost govori v prid delovanju določene vrste, in to na način, ki je lahko dopolnjen, podkrepljen ali spodkopan s strani drugih prisotnih prispevnih razlogov. Dancy spodbija pogled, po katerem bi lahko pojem prispevnega razloga opredelili preko pojma celostnega *[overall]* razloga, tj. tega, kar nam, gledano v celoti, narekuje storiti situacija, znotraj katere smo. Predstavi svoj model razlogov kot favorizatorjev, ki jih (lahko) dopolnjujejo še omogočujoči pogoji (značilnosti situacije, ki favorizatorjem omogočajo, da stojijo kot razlogi) in značilnosti, ki lahko okrepijo ali ošibijo razlog. Dancy celostne "razloge" opredeli s pomočjo prispevnih razlogov, in sicer na način, da uporabi model ustrezanja [*fittingness*] situaciji, in torej tako poseže nazaj k klasičnemu moralnemu intuicionizmu. "Dejanje, ki ga mora celostno gledano nekdo izvršiti in za katerega ima le-ta najmočnejše razloge, je dejanje, ki je najbolj ustrezno oz. prikladno situaciji, v kateri se je znašel. Dejanje, za izvršitev katerega ima nekdo vsaj nek razlog, je dejanje, ki ustreza situaciji glede na nekatere vidike, ne pa nujno tudi glede na preostale." (str. 53) Na koncu prispevka poda argumente proti humovskemu realizmu Michaela Smitha in ekspresivizmu kot stališčema, ki ne moreta zadovoljivo pojasniti vloge prispevnih razlogov kot temeljnih razlogov.

V prispevku "Etika kot filozofija: Obramba etičnega nenaturalizma" Russ Shafer-Landau poda svoj zagovor realistične različice moralnega nenaturalizma. Moralni nenaturalizem opredeli kot metafizično tezo, da obstajajo uprimerjene moralne lastnosti, ki niso naravne lastnosti, (str. 210) Kot razlikovalni kriterij med naravnimi in nenaravnimi lastnostmi ponudi spoznavni kriterij v okviru

narav(oslov)nih oz. empiričnih znanosti. Naravne lastnosti so tiste lastnosti, ki so predmet preučevanja teh znanosti, te pa opredeljuje to, da so njihova temeljna načela spoznavna *a posteriori*, torej v veliki meri naslanjajoč se na empirična dokazila. Etika ne sodi med naravne znanosti, saj so njena temeljna načela oz. temeljne moralne resnice spoznavne *a priori.* (str. 212) V nadaljevanju prispevka Shafer-Landau poda zagovor tako zasnovanega moralnega nenaturalizma, pri čemer se osredotoči predvsem na dva (tradicionalna) ugovora: (i) ugovor iz moralnega nestrinjanja in (ii) ugovor iz vzročne (ne)učinkovitosti moralnih lastnosti oz. dejstev. Pri prvem ugovoru se tesneje naveže na analogijo med etiko in filozofijo oziroma na etiko kot filozofsko disciplino. "1. Etika je vrsta raziskovanja; filozofija je njen rod. 2. Vrsta prevzema bistvene značilnosti svojega rodu. 3. Med drugimi sta dve značilnosti filozofije bistveni: realistični status filozofskih resnic in njen status kot različne od naravnih znanosti. 4. Torej je kot stališče nenaturalističen moralni realizem pravilen." (str. 215) Kakor nestrinjanje glede odgovorov na filozofska vprašanja ne ogroža realističnega statusa teh vprašanj oz. odgovorov nanje, tako tudi moralno nestrinjanje ne ogroža statusa moralnih resnic. Tudi v spoznavnem smislu nestrinjanje ne pomeni grožnje moralnemu vedenju (podobno kot v filozofiji), saj se v obeh primerih zanašamo na utemeljene presoje in intuitivne uvide, in izsledki empirične znanosti niso tisti, ki bi lahko tako oblikovano vedenje potrdili ali ovrgli. Glede problema vzročne neučinkovitosti moralnih lastnosti oz. dejstev, ki posledično ogroža utemeljenost njihovega ontološkega statusa, Shafer-Landau napada sam kriterij oz. test vzročnih moči, ki jih potrdi znanost, kot (prestrog) test za ontološki status. Če pristanemo na tak test, potem ogrozimo celotno področje normativnosti oz. normativnih dejstev (npr. spoznavnih dejstev o tem (razlogov), v kar bi morali biti prepričani). Moralna dejstva nimajo primarne vloge v razlaganju naših dejanj, temveč v predpisovanju tega, kaj moramo storiti, in vrednotenju stanj in dogodkov ter jih kot takih znanost seveda ne more potrditi ali ovreči.

Terry Horgan in Mark Timmons v prispevku "Kognitivistični ekspresivizem" predstavita novo različico ekspresivizma, ki sta ga poprej imenovala tudi nedeskriptivni kognitivizem. Obe poimenovanji lepo povzemata temeljno izhodišče tega stališča, tj., da so moralne sodbe neopisne (niso v vlogi opisovanja moralne realnosti oz. nimajo celostno opisne vsebine), a hkrati po svoji naravi kognitivne, tj. pristna prepričanja. Da lahko razdružita neopisnost in kognitivizem, zavrneta t.i. semantično predpostavko: "Vsa kognitivna/miselna vsebina (tj. prepričanjska, zatrdljiva in resničnosti prikladna vsebina) je opisna vsebina. Torej vsa pristna prepričanja in vse pristne zatrditve dozdevno težijo k predočevanju ali opisovanju sveta." (str. 256) Njuno stališče zavrača moralni realizem in s tem obstoj moralnih lastnosti, a ne pristaja na redukcionizem glede moralnih pojmov in izrazov. Pri tem slednjem sledita Moorovi metodološki predpostavki. Tezi o moralnih sodbah kot pristnih prepričanjih se približata preko razprave okoli moralne fenomenologije, in sicer tako, da najprej zarišeta nekaj temeljnih značilnosti fenomenologije prepričanj in nato pokažeta, kako te značilnosti delijo tudi moralne sodbe. Hkrati razkrijeta tudi nekatere specifike slednjih (na primer, da se zanje zdi, da izkazujejo nekakšno racionalno avtoriteto

nad nami in da so tesno povezane z motivacijo za delovanje). (str. 259-270) V luči razprave o fenomenologiji prepričanj vzpostavita razlikovanje med dvema, v temelju različnima *sui generis* vrstama prepričanj (oz. zavezanosti), tj. med (i) opisnimi prepričanji *[is-commitment]* in (ii) najstvenimi prepričanji [*ought-commitment*] Prepričanje je določeno stanje zatrdilne zavezanosti glede na opisno vsebino, ki je osrednja vsebina prepričanja. Do te vsebine pa smo bodisi lahko zavezani zgolj opisno ali pa najstveno. Moralne sodbe vsebujejo to jedrno opisno vsebino, toda v svoji celostni vsebini niso opisne. ("Na primer, prepričanje da *je tako, da je Bush predsednik ZDA*, in prepričanje, da *bi Bush moral biti predsednik ZDA*, sta primera opisne in najstvene zavezanosti glede iste jedrne opisne vsebine, tj. da *je Bush predsednik ZDA."* (str. 270)) Tako zasnovan kognitivistični ekspresivizem se sreča tudi z mnogimi problemi, od katerih avtorja podata odgovore na tri izmed teh. Prvi problem je problem značilnosti prepričanj, ki izhajajo iz fenomenologije prepričanj in za katere se na prvi pogled zdi, da niso združljive z značilnostmi moralnih sodb. Drugi problem je t.i. prilagoditev semantičnega ovrednotenja moralnih sodb, tj. pripisa resničnosti in neresničnosti. Če v svetu ni moralnih lastnosti in če posledično ni ustreznih ustvarjalcev resnice za moralne sodbe, kako lahko potem kognitivistični ekspresivizem razloži smiselnost zatrdljivosti (resnice) moralnih sodb? Rešitev, ki jo uporabita avtorja, je po svoji naravi kontekstualistična. Strogo vzeto moralne sodbe niso niti resnične niti neresnične (posledica moralnega irealizma), jih pa lahko semantično ovrednotimo znotraj moralno podloženega (oz. moralno zavzetega) konteksta – "pripisi resničnosti izjavam in sodbam z moralno vsebino so moralno podložene semantične ocenitve, tj. ocenitve, pri katerih je semantično ovrednotenje 'spojeno] z moralnim vrednotenjem", (str. 275) Takšno rešitev podpira tudi sprejemanje pojmovanja resničnosti kot semantične pravilnosti glede na kontekstualno spremenljive semantične standarde. Strogi standardi narekujejo pojmovanje resničnosti kot (neposredne) korespondence, medtem ko manj strogi standardi dopuščajo spojitev semantičnih in normativnih ocenitev. Tretji je problem sestavljivosti opisnih in najstvenih prepričanj in vloga slednjih v sklepalnih odnosih, torej klasični Frege- Geachev problem. Na tem mestu avtorja ponudita kompleksen predlog formalnega semantičnega jezika za moralne sodbe, ki lahko znotraj sebe prilagodi zgoraj opisane vidike nove različice ekspresivizma. (str. 277-282) Horgan in Timmons prispevek skleneta z nekaj razmisleki o podobni razširitvi stališča tudi na ostale moralne izraze in pojme, o moralnem napredku, razlogih, moralni resnosti in kvazi-kognitivističnem ekspresivizmu.

Walter Sinnott-Armstrong se v članku z naslovom "Moralni intuicionizem sreča empirično psihologijo" sprašuje po vlogi, ki jo sodobne empirične raziskave in odkritja psihologije ter znanosti o možganih lahko odigrajo v odnosu do moralne teorije. Vsakršen poskus neposrednega "skoka". od opisnega (znanosti) k normativnemu (moralna teorija, moralna epistemologije) bi seveda bil podvržen svojevrstni naturalistični zmoti, na katero je opozoril prav Moore. Sinnott-Armstrong pa kljub temu vztraja pri posredni povezavi med obema. Njegova temeljna teza je, da prav omenjene znanosti in njihova odkritja spodkopujejo sprejemljivost moralnega intuicionizma. Pri tem je slednji razumljen kot

spoznavna teza (fundacionalizem) in je vezan na upravičenje moralnih prepričanj (in ne kot normativni pluralizem ali morda nenaturalizem, ki sta prav tako pogosto povezana z intuicionističnim stališčem). "Moralni intuicionizem je teza, da so nekateri ljudje v zadostni meri spoznavno upravičeni do sprejetja nekaterih moralnih prepričanj, in sicer neodvisno od tega, ali so zmožni ta moralna prepričanja izpeljati iz drugih prepričanj." (str. 341) Sinnott-Armstrong trdi, da je zmožnost izpeljati moralna prepričanja tudi iz drugih prepričanj, ki jih imamo, nujna za njihovo upravičenje. To zmožnost za takšne vrste potrditev prepričanj moramo posedovati zato, ker obstajajo izviri prepričanj in spoznavno težavne okoliščine njihovega nastanka, ki takšno potrditev terjajo. To so pristranskost, nestrinjanje, čustvena zastrtost dobre presoje, okoliščine, v katerih lahko vznikne iluzija, in nezanesljivi viri prepričanj. V vsakem od teh primerov je potrebna potrditev izvirnega prepričanja s strani drugih prepričanj. Sinnott-Armstrong to najprej zatrdi za prepričanja nasploh, čemur sledi izpeljava, posebej vezana na moralna prepričanja, ki, kakor kažejo tudi empirične raziskave, prav tako niso izvzeta iz zgoraj omenjenih izvirov spoznavnih zmot. Posamezna moralna prepričanja tako ne morejo biti upravičena, ne da bi jih lahko izpeljali ali potrdili s pomočjo drugih prepričanj, in s tem je moralni intuicionizem precej omajan. S tem je pokazano tudi, kako lahko empirične raziskave (v okvirih psihologije, sociologije, biologije, znanosti o možganih, kognitivne znanosti ...) posredno vplivajo na polje normativne moralne epistemologije.

Ker prostor ne dopušča vsaj površinske predstavitve preostalih prispevkov v zborniku, naj jih v nadaljevanju le na kratko omenim. V sklopu o predmetu etike se predstavijo še: Sigrún Svavarsdóttir s člankom "Ovrednotenja racionalnosti", ki se ukvarja s povezavami med normativnostjo razlogov, racionalnostjo kot vrlino racionalnih bitij in novohumovskim pogledom na ovrednotenje racionalnega delovanja; Robert Audi ("Intrinzična vrednost in razlogi za delovanje"), ki prinaša teorijo vrednosti, ki razlikuje med intrinzično vrednostjo in inherentno vrednostjo, hkrati pa razširja Moorov pojem organskih celot; Connie S. Rosati ("Osebno dobro"), ki se osredinja na pojem "dobro za" in ga naveže na medosebni odnos ljubezni in medsebojnega spoštovanja; in Michael Smith ("Moore o moralno pravilnem, dobrem in negotovosti"), ki se ukvarja s spoznavnimi omejitvami akterjev (tako glede nevrednostnih kot tudi vrednostnih informacij) in njihove vloge pri opredelitvi moralne pravilnosti ter na ta način izoblikuje predlog, da moralna pravilnost temelji na maksimiranju pričakovane *vrednosti-kot-jo-vidi-akter*. V sklopu o moralni semantiki sta s člankom "Scanlon versus Moore o dobrem" prisotna še Philip Stratton-Lake in Brad Hooker. V njem avtorja zagovarjata Scanlonovo preložitveno [*buck-passing*] teorijo vrednosti (in povezave slednje s temelji te vrednosti in razlogi za dejanje). Z metafizičnimi vprašanji, vezanimi na moralnost, se ukvarjajo prispevki Jamiea Dreierja "Je bil Moore sploh moorovec?", ki Moorovo moralno misel privede v bližino ekspresivizma in se sprašuje o tem, kaj Moora sploh še dela za moorovca; Judith Jarvis Thomson v prispevku "Dediščina *Principie"* zavrača tezo, da normativne sodbe nimajo resničnostne vrednosti, in tezo, da izražajo zgolj naše (pozitivne ali negativne) naravnanosti do predmetov vrednotenja; in Stephen Barker ("Resnica v izraženosti ekspresivizma"), ki poveže ekspresivizem in

pragmatično pojmovanje resnice za vrednostne sodbe. Zbornik pa v razdelku o moralni epistemologiji sklene članek Panayota Butchvarova "Razčlovečena etika", v katerem avtor nastopa proti naturalističnemu pojmovanju etike in zagovarja njeno temeljno kozmološko naravo, kakršno je imela tudi v Moorovi moralni misli.

Čeprav osrediščen na Moorovo dediščino, nas zbornik *Metaethics after Moore* popelje v osrčje sodobnih metaetičnih razprav in kot tak predstavlja zanimivo branje za vse, ki jih to področje pobližje zanima.